

## МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ: ДІАЛОГ БІБЛІОТЕКАРЯ & КОРИСТУВАЧА

*Я. С. Бондарчук*

Синергія розвитку цифрових та технічних процесів глобально впливає на роль та функціонування науково-освітньої системи. Галузь освіти та науки знаходяться на стадії інноваційних трансформацій та впровадження нових форм роботи.

Державна політика в освітній сфері, доцільність адаптації до сучасних інформаційних процесів формують нові вектори діяльності університетських бібліотек, в яких сучасна книгозбірня це відкрита комунікаційно-комунікативна система, яка бере активну участь в освітньому, науковому та культурному житті закладів вищої освіти. Комунікаційна діяльність бібліотеки направлена на створення комфортного середовища для використання інформації, на розвиток засобів внутрішніх організаційних та інформаційних інструментів з ціллю налагодження професійного діалогу між бібліотекарем та користувачем.

Університетські бібліотеки України, використовуючи у своїй роботі сучасні освітні технології, звертаються до цілого спектра інформаційних ресурсів. При цьому цільові завдання освітніх технологій потребують ефективного керування цими ресурсами, наявності відповідних умов доступу до них, високого рівня інформаційної та медійної грамотності бібліотекаря та користувача.

Ми створюємо середовище, в якому користувач бібліотеки має можливість розвивати свої професійні знання, здібності та мислення за допомогою інформації, до якої він отримує доступ. Тому, бібліотекар має володіти навиками роботи з користувачем, що пов'язані з новими реаліями цифрової культури.

Приємним є те, що питання медійної грамотності та інформаційної культури в сфері освіти та науки сьогодні є надзвичайно актуальним та обговорюється за участі фахівців бібліотек закладів вищої освіти.

Отже, медіаграмотність – це сукупність мотивів, знань, умінь і можливостей, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати, розуміти процеси функціонування медіа в суспільстві та їх вплив на нього.

Бібліотекар, долучаючись до навчального процесу та створюючи умови доступу до інформації, має володіти основами роботи з інформаційним потоком та розвивати у себе та своїх користувачів уміння:

- відібрати;
- поширити;
- осмислити інформацію;
- розібратись в процесах розвитку медіасфери і функціонування медіа в цілому.

Місія бібліотекаря полягає не лише в створенні умов захисту від можливості потрапити під вплив інформаційної лавини, а головне – допомогти користувачу шукати, критично аналізувати та знаходити корисну для нього інформацію.

Відповідаючи на питання «Навіщо бібліотеці культивувати медіаграмотність своїх користувачів?», варто розуміти те, що:

- вся інформація, окрім особистого досвіду, є «медійною»;
- медіа впливають на формування ціннісних та поведінкових моделей;
- медіа впливають на нас без нашого усвідомлення цього.

Надзвичайно важливо володіти умінням аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, бачити проблеми, ставити запитання, висувати гіпотези та знаходити альтернативи – все це разом є критичним мисленням та є основою нашого медіаімунітету.

Медіаграмотність фахівця вузівської книгозбірні на сьогодні є важливою основою для формування професійного діалогу та результативної комунікації між бібліотекарем та користувачем.

Можливості розвиненого світу Інтернет-ресурсів науковці широко використовують для своєї роботи, наукової діяльності та комунікації один з одним. Нові веб-технології розширили рамки наукової комунікації, зробивши крок за межі поширення інформації в друкованих виданнях, книгах, виступах на конференціях та семінарах. Саме тому бібліотека університету активно працює на шляху підтримки освітніх та науково-дослідних програм, допомагає молодим науковцям знаходити потрібні джерела та загалом входити в сферу нових інформаційно-комунікаційних реалій.

На цьому шляху:

- бібліотекарі беруть участь у створенні та підтримці відкритого доступу до результатів наукових досліджень шляхом розвитку інституційного репозиторію;
- долучаються до створення колективного профілю університету в базах Google Scholar та Web of Science,
- сприяють підтримці проекту академічної доброчесності;
- допомагають визначити показники впливовості та ефективності наукових досліджень вчених університету;
- сприяють підтримці авторитету вченого шляхом надання консультативної допомоги при реєстрації в ORCID, Researcher ID;
- допомагають молодим науковцям надсилати свої рукописи лише в надійні наукові журнали, що індексується в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science;
- консультують науковців щодо різних аспектів інформаційного пошуку в роботі зі світовими базами даних.

Сучасна діяльність університетської бібліотеки є безумовним доказом важливості інформаційної та медійної грамотності.

З розвитком цифрових технологій з'являється низка електронних інструментів, які науковці використовують в процесі своїх наукових досліджень.

Яскравим прикладом медійної грамотності є дослідження наших колег з Університету Утрехту (Нідерланди) з вивчення інноваційно-комунікаційної ситуації. Ієронім Босман та Бьянка Крамер, провели глобальне онлайн-опитування науковців світу «Innovations in Scholarly Communication». З понад 20-ти тисяч – 117 українських дослідників взяли участь в опитуванні. Проаналізувавши відповіді респондентів, бібліотекарі університету Утрехту представили основні тенденції використання новітніх електронних інструментів для наукової комунікації.

В результаті дослідження, було з'ясовано як зміни науково-дослідницьких процесів пов'язані із розвитком цифрових технологій. Наші колеги розробили каталог електронних інструментів якими користуються науковці в своїй роботі. Він відомий під назвою «101-інновація», де систематизовано різні електронні можливості, які використовує науковець на різних етапах свого дослідження. Каталог включає конкретні програми: для пошуку інформації на потрібну тему; аналізу інформації; написання дослідження, публікації, пропагування та оцінки готової наукової роботи. Цих інструментів понад 600. Фахівець бібліотеки не повинен володіти усіма, проте має знати та інформувати дослідників про головні.

Пан Томас Крозьє (Thomas Crouzier) зі шведського Королівського технологічного інституту створив цікавий сайт Connected Researchers, на якому розмістив перелік спеціалізованих онлайн-інструментів для науковців, які згрупував за 7 категоріями та розмістив лаконічний опис кожного елемента.

Реєстр цифрових дослідницьких інструментів DiRT (Digital Research Tools) допомагає науковцям знаходити та порівнювати спеціалізовані інформаційні веб-ресурси, розроблені від систем управління контентом до програм для розпізнавання нотного тексту, від пакетів статистичного аналізу до програмного забезпечення для створення мап думок.

Рівень інформаційної та медійної грамотності бібліотекаря формує професійних діалог між бібліотекарем та дослідником, підтримує рух Відкритого доступу до інформації, впливає на процес заявлення про працю дослідника у просторі наукового співтовариства. Також, використання сучасних електронних інструментів може допомогти науковцю отримати грант, знайти фінансову підтримку для продовження своїх наукових пошуків.

Продовжуючи тему медійної грамотності, доцільно виокремити ще один важливий аспект діяльності бібліотекаря-фахівця, в якій він виступає творцем-автором інформації, медіа тексту. Медіатекст – це усний чи писемний твір масової інформаційної діяльності та масової комунікації. Бібліотекарі є авторами статей, покажчиків, методичних рекомендацій, книг, віртуальних екскурсій, фотозображень. Створюємо відео контент для представлення своєї діяльності на власних сайтах, блогах та офіційних сторінках в соціальних мережах. Тому, питання авторського права в темі медіаграмотності є надзвичайно важливим. Специфіка дії авторського права в цифровому середовищі з появою Інтернету змінилась і не завжди норми закону встигають за цими змінами. З друкованим виданням в межах Авторського права ніби то все зрозуміло, а коли ми переходимо в цифровий світ, норми авторського права легко порушити, тому що скопіювати та поширити твір можна з легкістю і в один клік.

Питання Авторського права на цифровий контент складне та актуальне. З цією метою було створено неприбуткову організацію Creative Commons. Ліцензії Creative Commons пропонують гнучкий і справедливий підхід до використання об'єктів авторського права в online-середовищі. Вони дозволяють авторам та іншим суб'єктам авторських прав самим визначати засади подальшого використання їхніх творів, захищають їх від несанкціонованого використання і створюють легальне середовище для вільного обміну контентом. Користувачі отримують можливість використовувати цифровий контент за визначеними умовами авторів та інших суб'єктів авторських прав. Низка українських літераторів, музикантів, науковців, освітян та інших творців контенту активно практикує вільне поширення своїх творів в Інтернеті. Вони прагнуть самі визначати міру захисту своїх творів і умови їх використання.

Блог про бібліотечну справу та інформаційні технології «ПАН БІБЛІОТЕКАР», DOAJ, деякі видання УБА, низка журналів технологічної платформи наукової періодики України «Уран», Державне агенство з питань електронного урядування та інші організації використовують ліцензії Creative Commons. Всі, хто бажають поділитись власними творами, але не знають як це грамотно зробити, можуть скористатися ліцензією Creative Commons.

Аналізуючи представлений матеріал, стає зрозумілим той факт, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та масмедіасистем потребує цілеспрямованої та практичної підготовки бібліотекаря.

Сучасний бібліотекар використовує у своїй роботі низку різних медіаресурсів за допомогою яких формується важлива дисципліна навчального процесу, а саме нова інформаційна освіта – медіаосвіта.

Основним завданням сучасних бібліотекарів на шляху розвитку медіаосвіти є формування у користувачів цілого комплексу умінь та мотивацій для безпечної та результативної роботи з інформацією. Завдяки професійній діяльності, бібліотечні фахівці можуть долучитись до пошуку та створення новітніх форм роботи з користувачем у відповідності до вимог часу. Бажаємо, щоб медіаграмотність стала

основою цікавих проєктів та ідей, що знайдуть своє успішне втілення у стінах наших книгозбірень.

## Література

1. Інструменти для дослідника XXI століття [Електронний ресурс] // Пан бібліотекар : блог про бібліотечну справу та інформаційні технології. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2gmzypV> (дата звернення: 04.05.2018), вільний. – Назва з екрану.

2. Каталог наукових веб-ресурсів DiRT [Електронний ресурс] // Пан бібліотекар : блог про бібліотечну справу та інформаційні технології. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2gmvAvo> (дата звернення: 04.05.2018), вільний. – Назва з екрану.

3. Медіатекст [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2HOeDW5> (дата звернення: 04.05.2018), вільний. – Назва з екрану.

4. Що таке Creative Commons [Електронний ресурс] // Creative Commons Ukraine : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2ii6xsD> (дата звернення: 04.05.2018), вільний. – Назва з екрану.